

gospodarske, obrtniške in narodne

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 glđ. 60 kr., za pol leta 1 glđ. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 glđ. 20 kr., za pol leta 2 glđ. 20 kr., za četrt leta 1 glđ. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 22. aprila 1868.

Gospodarske stvari.

Nova iznajdba o svilni preji.

Svila (žida) se s kokonov (mešičkov) dandanes mota s tem, da se kokoni položé v kotel z vrelo vodo. Po naznanilu pruskega konzula R. Schramma je hči znana nega kemikarja Zambrini-a iznajdla po drugi poti svilo motati s kokonov in to brez škode za svilo samo. Mrzli vodi, v kateri se kokoni mehčajo, se namreč dodá nekaj, kar razstopi véz okoli kokona zamotanih nitok, kar pa je dozdej le sami iznajdnici znano; volja jo je pa, to skrivnost razglasiti za 2000 frankov in potrditi po veliki skušnji.

Dobiček te nove iznajdbe je neki čvaterni:

1. prihranijo se drva, katerih je treba, da se napravi vrelo vodo;
2. nit, ktera se mota s kokona, se lepše sveti in je bolj elastična, tedaj tudi močnejša, kakor če se kokoni valjajo v vreli vodi;
3. črv ostane živ v kokonu (mešičku), iz kterega ob svojem času izleze metulj, ki jajčica leže;
4. golemu črviču se brž na životu pozná, ali je zdrav ali bolán, in po takem si more svilorejec lahko odbrati zdrave živalce za pleme. Zdrava puža (pupa) je skozi in skozi kostanjeve barve, bolna je črna.

Mi dostavljamo tej novici le to: naj bi vlada kupila to skrivnost od iznajdnice in jo potem razglasila svetu, ker med brati je vredna ta skrivnost 2000 frankov, ako je res to, kar se jej gori na hvalo pripoveduje.

Ako se ta iznajdba res potrdi, bode nam novo znamenje, da koló napredka žene svet, ki danes že dobí, o čemur je še pred malo leti mislil, da ni mogoče.

Tobak.

C. kr. finančno ministerstvo je z dopisom od 25. sušca t. l. dovolilo družbi kmetijski na Dunaji, da sme letos za poskušnjo na 5 krajih dolnje Avstrije tobak sejati, toda na vsakem teh 5 krajev k večemu le en oral (joh) zemlje ž njim obsejati, pridelek pa mora v cesarsko tobakovo fabriko v Hainburg prodati.

Morebiti da pride kmalu čas, ko se bode tobak smel tudi drugod sejati in da setev tobaka neha biti samotržtvo državno in ga bojo kadaj pridelovali kmetovalci v vseh deželah, kjer je svet za to pripraven. Gledé na to prihodnost naj o tobaku kaj več povemo.

Njiva nasajena s tobakom je kaj lepa. V ravnih vrstah grm pri grmu tako, da je prav lep gozdek videti. Lahko bi se v njem skrtil, zakaj večidel so grmi še več kakor pet čevljev visoki. Krepko in ravno steblo,

iz kterega na dolgih reclih (štilcih) široko, sočnato in lepno (klebrig) listje in visoke cvetne lati poganjajo.

Ako rastline le malo bolj ogledaš, kmalu zapazi dve sorti. Prva je krepke postave, ima trdo, usnjast in bolj okroglasto listje, gosto pa majheno, zelenoru meno cvetje. Vidi se, da je bolj prostega rodú in ime nuje se tobak kmečki (nicotiana rustica). Sosed njegov ima tanko steblo, zalo, tankokožno, lepo dišeče, ozko in osatno (špičasto) perje, ki brez reclov na samem stebelu sedi. Cvetje njegovo se v dolgih latih kviško vzdiguje in je prijetne rožorujne barve. Ta je tobak virginski (nicotiana tabacum). Ta sam po sebi že bolj žlahen je za gospódo, kateri močni in ostri kmečki tobak noče prav dišati.

Te dve sorti so v naših deželah navadne. Vendar nikoli ne zrastejo tako lepo, kakor v svoji ameriški domovini.

V našem cesarstvu ga posebno sadijo na Ogerskem, kamor so ga iz vzhodnih dežel preselili. Za cesarja Jožefa II. začeli so tudi ameriško seme sejati, vendar ni hotelo kaj dobro obroditi. Na velikih pustah južno-ogerskih raste posebno dobro. — Še boljši kakor na Ogerskem raste na Grškem. Večidel se tukaj ruderdecvetni sadi. Najbolj cenijo tistega, ki se v argiški dolini prideluje in kateri se skoraj ves v Carigrad zvozi. Kajti Turek ne pozná več sladkosti kakor leno čepeti in skoz tobačji dim v beli svet gledati — brez misli. Na Turškem je tobak v haremu kakor v ribški koči poglavitna reč. Srkajo ga skoz drage cevi višnjeve, jasminove itd., na katerih še z diamanti in drugimi dragimi kamni okinčane ustnike imajo, tako, da ena cev sto do tri sto cekinov veljá. Sicer je Turek v vsem za evropskimi narodi zaostal, samo o tobakariji je pred nami. In ko se sicer vse po pariški módi ravná, tobakar vendar turške dimke, turške cevi, turški tobak najbolj čisla. V mali Azii se celó tobak samo zbog cvetja sadi, iz kterega žlahen missiri napravljajo. Hitro hitro se mora sušiti; mnogo dela potrebuje, ako ima močnega pa vendar milega duhá dobiti. Težavno pripravlanje ga pa tudi neverjetno draží, zato ga le turški paše pijejo.

Kinezi se tudi za tobak nimajo Kolumbu zahvaliti, ker so ga že davno prej smukali, predno se je še Kolumbu o Ameriki sanjalo. Najbolj sadé grmastega (n. fruticosa) in kinežkega (n. chinensis). Drobnó ga razrezujejo, skrbno ga suše in pripravljajo, nekterokrat ga tudi še malo z opiom pomešajo. Taka žlahna stvarca se pa tudi le sesá iz dimek, ki niso več od šivarskega naprstnjaka. Tako so Kinezi tudi v tobakopitji Kinezi. Tudi na otokih Java in Manila se pogosto sadi. Na Javi raste posebno azijski tobak (n. asiatica), lep grm z rumenkastim listjem, ki pa malo po prsti diši. Iz manilskega delajo se žlahne, okrogle manilke, katerih

je le malo pravih pri nas dobiti. V Indiji tobakoreja ni kaj imenitna, akoravno se je vzhodno-indiška kompanija za njo trudila.

Pravi tobaški raj je v Ameriki, domovini njegovi. Takaj raste največ sort in med njimi tudi najboljše. V severni Ameriki je tobakoreja imeniten del v kmetijstvu. Najboljšega prideljujejo v Marylandu, kateri ima rumeno, sladko, tanko in leskeče listje. Na reki Ohio raste v posebno velikih grmih. Virginija, kjer se je jel tobak najprej obdelovati, tudi zdaj še dober tobak rodi. Najimnitnejše nasebine so na Št. Jakobski reki. Dajejo veliko, tanko in sladkasto listje, ki je za šnofovec jako dobro. Posebno dober duh ima tudi listje kentuškega tobaka, ki radi smodke v nje zavijajo. Južna Amerika tudi ni zaostala. Ondi raste mični Varinas, kateri je v deželah, Varinas in Venezuela doma. On ima posebno lastnost, da s starostjo tudi njegova dobrota raste. V njem se dobi tudi bel črviček, kterega v drugih sortah ni najti, gotovo, ker so premočne. Najnižje cenjen je brasilski tobak. Velika peresa po cimentu diše in bi se kmalu vsem prikupila, če bi ga z večjo skrbjo obdelovali. — Domovina najzlahnejših sort je pa v srednji Ameriki in na otokih. Tudi tukaj, kakor po vsi Ameriki je virginski tobak najbolj razširjen. Med drugimi rastejo tukaj posebno tobak kmečki, kratkolisti (n. breviformis) in dolgolisti (n. makrophylla). Na Peruvianskem rasete še dve sorti s srčnatim listjem, tobak deviški (n. paniculata) in soldaški (n. glutinosa). Na otokih je prežlahni havanski grm doma, posebno na otoku Kuba. Najboljša sadišča so v dolinah, ktere reke pretakajo in ktere o poletnem času vsakdanji dež poliva. Septembra začne se suhi čas. Seme se seje v gredice. Mlade sadike se potem oktobra presajajo na niže ležeče polje. Med januarjem in marcem je tobak dozorel in potem se poreže. Od tukaj pridejo žlahne Regalia, Cabargas, Cabannas in druge. Na Domingu ima tobak največe listje za obvijalo kaj pripravno. Portorico rodi tudi žlahno listje, ki je sicer malo teže, pa ne slabši ko Varinas.

Iz tega, da tobak v vroči Ameriki in sicer na otokih najlepše raste, se vidi, da mu toplo in otočno podnebje (klima) najbolj tekne. Zato ga morajo tudi pri nas, ako hočejo dobrega prirediti, v zavetje pa vendar tako saditi, da še dosti solnca dobiva. Vetrovi mu ne denejo dobro, zato so svetovali, polje z grmovjem obdajati. Lahko bi se v ta namen murve sadile. Ilovnata, apnena in laporjeva zemlja mu je najljubša, vendar v vsaki zemlji druge lastnosti dobi. Koren rastlino redi. Kakor se koren razvijati more, tako tudi večidel rastlina zraste. V lahki, čisti in vlažni zemlji koren lahko na vse kraje poganja. Tako se bode tudi listje lahko razvijalo, bo tanko in lepe barve. V mastni in gosti zemlji ostane koren kratek in tudi listje je majheno, mastno in debelo. Sicer je tudi še gledati na druge rudninske dele, kateri se v zemlji nahajajo. Kjer je mnogo galúna in kalija, raste težek tobak, tako tudi, če se njiva z govejekom gnoji. Lahek raste v peščeni zemlji, v kateri je manj kalija, zato tudi v s konjekom gnojeni. Tobakorejec ima tedaj najprej svoje polje poznati in le pripravne sorte vanj saditi ali pa za potreben gnoj skrbeti.

Tobakorejec ima mnogo opravila. Najprej je za dobro seme skrbeti. Staro seme ne kali, ker ga je zrak ali prav za prav kislec v zraku, spridil. Boljše je, če je pod vodo shranjeno bilo, ker tako zrak do njega ne more. Prej ko ga seje, dene naj ga v mlačno vodo, da se malo zmehča. Potem ga spet posuši in vseje. Dobro je seme s pepelom ali peskom zmešati, da se ne vseje pregosto in da sadike svobodnejše rasti mo-

rejo. Ker je tobak toplih krajev plod, zato se morajo sadike posebno mraza in hudih vetrov zavarovati. Treba je, jim pridno prilivati in jih o pravem času pokrivati. Že so sadike lepo zrastle in o začetku junija jamejo jih na polje presajati. Tudi tu je gledati, da ne stojé pretesno; najmanj dva čevlja mora sadika od sadike stati, če hočeš lepega listja dobiti. Ako je vreme suho, je tudi še zdaj jim prilivati treba. Sadike rastejo veselo, pa tudi mnogo plevéla med njimi, kterega je izčupati treba. Potem mora še motika na polje in na slednje tudi roka lepo okoli stebela prst nakupljati. V kratkem izganja cvetje. Ali tobakorejec hoče le listje dobiti, zato cvetje odlomi, da listje več živeža dobi. Tudi vejice, ktere med stebлом in listjem poganjajo, treba je odtrgavati. Konca julija začenjajo listje pobirati, najprej spodnje, o sredi avgusta pa tudi že zvrhnje. Listje se na niti naniza in v pokritih, vetra zavarovanih krajih, obesi, da se počasi suši. Posušenega zvežejo v velike zvezke in ga peljejo na prodaj.

(Konec prihodnjič.)

Znanstvene stvari.

Sporočilo

o X. odborovi seji slovenske Matice

v Ljubljani 16. aprila.

Bila je 16. aprila in vdeleževali so se je izmed vnanjih odbornikov gg. J. grof Barbo in D. Trstenjak; izmed ljubljanskih pa gg. dr. J. Bleiweis, dr. Costa, L. Jeran, A. Kos, A. Lézar, J. Marn, dr. Pogačar, J. Šolar, J. Vavrú, J. Vilhar, dr. Vončina, dr. Zupanec. Vodil jo je predsednika namestnik g. dr. Vončina. Najprej se potrdi IX. odborove seje zapisnik, in na to poroča tajnik g. Lézar o imenitnijih rečeh tako-le:

Slavni odbor! Družnikov je Matici od IX. seje, ki je bila 19. dec. 1867. leta, do danes dorastlo 64, med temi 3 ustanovniki; en letnik je prestopil med ustanovnike tako, da je štiroletni letniki še doplačal 42 gld., en ustanovnik pa med letnike tako, da se mu plačana dveletna ustanovnina ni vštela za letnino. Poslednja številka glavni knjigi je 1364.

Došla sta nam dva rokopisa, ki se ponujata Matici:

- „Početni nauk o zemljepisu“ za prvi razred nižih gimnazijev in realnih šol po Schubertu, poslovenil g. Matej Cigale. (Odbor sklene: Sedaj se ne more izdati ta knjiga, zato naj se odloži za prihodnje čase.)

- Latinske slovnice 1. del „oblikoslovje“ sestavil o. Ladislav Hrovat. Ta rokopis se je izročil pregledovalcema drugega dela te slovnice, in Žepičeve latinske čitanke, o kterih bodeta danes poročala slavnemu odboru.

Gosp. M. Cigale 14. februarja t. l. naznanja, da ga je volja, ustreči željam matičinega odbora in dovršiti slovensko psihologijo (dušeslovje) poleg Lindnerja.

Gosp. Štempihar, kteremu se je Hafnerjeva „steno grafija“ dala v spregled, še ni dovršil svojega posla.

„Slovenskega Štajarja“ nam je došlo toliko rokopisa, da se je pričela že staviti ta knjiga, in zagotovljeno nam je, da daljni rokopis ne bode delal ovire, tako da se bodeta letos tiskala 1. in 2. del, to je, „dežela“ in „prebivalci.“ Drugi del: „Narodno gospodarstvo“ in „Zgodovina“ je obljubljen za prihodnje leto. O tej knjigi so, predno se jame natiskovati, rešiti trije važni predlogi. Odsek za izdavanje knjig, čeravno v IX. seji pooblaščen, si ni upal sam rešiti jih, ampak jih predlaga slavnemu odboru, kakor so naznanjeni v dnevnem redu pod št. 7. in 8.

Za „letopis“ je g. dr. J. Bleiweis, njegov vrednik, prejel toliko gradiva, da se prične kmalo tiskati.

Kdor želi kaj malega polutanske koruze za poskušnjo, naj se obrne do pisarnice kmetijske družbe v Ljubljano, več je pa dobí pri gosp. Wokaunu v Celji. Samo to se želi, da, kdor jo poskusi, potem tudi ob svojem času izid svoje skušnje vedeti dá, ker le tako se hvaljene novine potrjujejo ali ovržejo.

Kdor pa sam hoče pomešati navadno koruzo s činkvantinom, naj pa ravná tako-le: Ker činkvantin pred začne cvesti kakor navadna koruza, naj sadi navadno koruzo popred, pa tako, da za 3 vrstami navadne pusti 3 vrste prostora za činkvantin. Navadno naj sadi poredoma v 8 dneh, činkvantin pa poredoma v 2 do 3 dneh pozneje; polutansko naj pa potem iz tistih vrst za seme vzame, ktere so ob enem času cvetele.

Tobak.

(Konec.)

Naj zdaj tudi še zgodovino tobaka v kratkem pregledamo, da izvemo, kaj da je svoje dni že doživel in kako da so ž njim ravnali. Pokazalo se nam bode, kako čudna je človeška narava, ktera silno rada po novem in prepovedanem hrepení. Prekoristnega tobakovega sorodnika — krompir — morale so vlade svojim narodom po sili in posebnih postavah vrivati, tobak pa se je vsem zaprekam, vsemu prepovedovanju in preklinjanju vkljub tako daleč in tako hitro razširil, da se moramo temu še tem bolj čuditi, ker ne donáša nobene očitne koristi, kakor druge reči, ki so se jih ljudje prijeli, postavimo, kava ali čaj.

Ko je Kolumb v Ameriko prišel, so Indijanci že rabili tobak. Suh list vkup zavít bila jim je smolka, ktero so menda „tobako“ imenovali. Imeli so tudi že dimke lesene in ilovnate. Celó že noslanje (šnofanje) in žvekanje bilo je pri njih v navadi. Od konca je to bila navada poganskih duhovnov, ki so tobak pili, z meglami obdani in vsi zamaknjeni sè svojimi bogovi se pomenkovali, bodočnost pregledovali in prerokovali, kakor rimski avguri in delfški orakelj. Še dan danes pijejo peruvianski Indijanci na grobéh svojih očetov strupeno listje kristavca, da se tako malo omamijo in po svoji vraži z duhovi svojih očetov pogovarjati morejo. Prav tako pijejo Kinezi in Orientalci opium. Tudi noslanje in čikanje jih je bogovom približavalo. Da je niktín — to je strup, ki se v tobaku nahaja — zares njih čutnice razbujal, vidi se iz tega, da so bolnikom šnofanje zaukazovali, tedaj so moč tobakovo dobro poznali. — Vsakemu človeku so prijetne sanje ugodne, zato se ni čuditi, da je človek tudi po tej poti poskusil, si nekaj veselih ur pripraviti; tobaški duh nesel ga je v idealne svetove! Vse po tobaku hrepení. Mehkočutne dame v salonih in divji Bušmanci na koncu južne Afrike vse sega s poželenjem po njem, vse ga sè preživim notranjim veseljem puši. Gotovo je tudi poetiška različnost dimskih obrazov pripomogla ga prikupiti ljudém, kajti tobak bolj diši po dnevi ali pri luči, kakor v temni noči. Poleg tega je še aromatiški duh, ki čutnice vohanja in kusa tako prijetno dira. Tobakopijec ni zdrav, ako tobaka nima; nič mu brez njega ne gré od rok, klavrno se drži — tako silo ima navada. Kakor hitro ga dobí, zaigra mu srce, prijazno smehljanje, znamenje zadovoljnosti se mu na licu prikaže, — celi svet se je razjasnil pred njegovimi očmi. Tobak je tista žlahna stvar, ki lačnemu lakoto, žejnemu žejo vzame; on odganja žalostnemu žalost, jeznemu jezo; on je občno zdravilo zoper mraz in vročino, dolgčas in prozaiško suhoto. Celó sentimentalni pesnik zabi, tobačjo ambrozijo srkaje, svojih srčnih ran.

Indijanci ga niso vsi jednako pili, nekteri skoz

usta, nekteri skoz nos, nekteri iz dimek, nekteri pa smodke. Braziljanci so ga v palmovo listje zavijali, drugi so ga samo žvečili ali pa v rokah zmetega nosljali. Ko so po nasvetu Las Casas-a 1516. leta zamorce afrikanske v Ameriko kot sužnje voziti začeli, so se ti kmalu navadili od Indijancev tobak piti, gotovo ker jih je dim sitnih mušic (moskitov) varoval. Od njih so še le Evropejci to navado prevzeli.

Okoli 1558. leta je Don Francesco Hernandez, zdravnik Filipa II. španjskega kralja, prvokrat tobak prinesel na Portugalsko. Za različne bolezni so ga rabili kot najboljšo zdravilo in povsod so začeli o tej čudežni rastlini govoriti. Francozki poslanec v Lissaboni Jean Nicot, ki je od 1559. do 1561. leta v tem mestu prebival, poslal ga je svojemu kralju Francu II., kraljevi materi Katarini iz Medicis in drugi imenitni gospôdi. Že davno so se ljudém misli o vseobčnem zdravilu, o vodi življenja itd. v glavah mešale; tem lože se je tobak razširil, ker se je zares zdravilnega skazal. Pisali so po-nj iz vseh kotov v Pariz in prav za prav ga je Evropi še le Nicot prinesel. Zato je pa tudi Linné Nicotu v večem spomin tobak Nicotiana krstil. Na Angleško je navado tobak piti prinesel Walter Raleigh. Posebno ga je neki holandski zdravnik Kornelij z Bontekon, ki je tudi čaj in kavo neizmerno hvalil, iskreno priporočeval — vse holandski kupčiji za ljubo. Rekel je, da tobak lahko vsakemu neprestano zdravje in stoletno življenje ohrani. Tako priporočevanje ga je neslo na krilih vsake novosti po širokem svetu.

Vendar kakor vsaka nova stvar našel je tudi tobak svojih nasprotnikov. Že Elizabeta, angleška kraljica, je šnofanje v cerkvah prepovedala. Jakob I. je velike davke na tobak položil in virginskim naselnikom prepovedal, da več ko po sto funtov ga ne sme nihče pridelovati. Celó knjigo je spisal zoper tobak „Misokapnos“ imenovano; temu „Misokapnu“ so pa portugalski jezuiti, ki so ga posebno radi smukali, s posebno knjigo zoperstavili, ki so jo „Antimisokapnos“ imenovali. Tudi naslednik Jakobov Karol I. je tobak močno prepovedoval in v cerkvah zoper njega pridigati ukazal. Papež Urban je 1624. leta vsakega preklel, kateri ga rabi. Prepoved ta je veljala do papeža Inocencija XII. (1691 do 1700), ki je šnofanje samo v Št. Peterski cerkvi prepovedal. Že Benedikt XIII., dober prijatelj tobaku, je pa to prepoved preklical. Tudi v drugih krajih Evrope so hudo ž njim ravnali. Sultan Amurat je 1610. leta nekemu, ki je dobre volje po carigradskih ulicah pušil, nos prevrtati, lulo skozi vtakniti in tako po mestu okoli voditi ukazal. Tudi ruski vladarji so tobakarjem z odrezovanjem nosú grozili. Boljši se mu tudi pri nas ni godila. Prganjali so ga kot hudičevo zelišče in tobak piti je bil takrat velik greh, kakor prešestovati.

Zadnjič je vendar tobak vse ovire premagal; nič ni pomagalo. Ker so vlade videle, da ga ljudstvo imeti mora, so ga hitro v svoj prid spremenile v samotrštvo (monopol), to je, le same vlade so ga prodajale. Koliko dobička da jim to donáša, vidi se iz tega, da ga drago prodajajo in nizko plačujejo. Ker se ga mnogo potrebuje, zato je tobakoreja imeniten del kmetijstva postala.

Iz tega, kar smo že prej o njegovem pridelovanju rekli, se vidi, da je najbolj podobna vinoreji. Tobak pa daje več dobička, kakor trta. Z vsako zemljo je zadovoljen; posebno ako se pripravna sorta sadi, bode vselej dobro obrodil. Meseca avgusta in septembra, ki sta za grozdje toliko važna in torej tudi lahko nevarna, se tobak nima nič več bati. Cena njegova zmirom raste. Posebno, kar se zdaj toliko cigar spiše, se velika in lepa peresa, v ktera se cigare zavijati morajo, po trideset goldinarjev cent plačujejo, za slabo perje se daje le po deset gold. za cent. Zato so badenski kmetje vinorejo popustili

in se tobaka poprijeli. Kar je dela ž njim, večidel je tako, da ga starci, otroci in drugi slabi ljudje lahko opravljajo. Koliko se tobaka porabi, vidi se že iz tega, da se na Dunaji vsako leto najmanj 52 milijonov cigar spušči. In te niso samo dvakrajcarske, ampak po 4, 6, 10 krajcarjev in še več ena. V Avstrii se spušči čez 200 milijonov cigar; šnofovca se porabi okoli 70.000 centov. Na Nemškem se vsako leto porabi 5 milijonov centov tobaka, med tem 800 milijonov cigar. Take številke kažejo imenitnost tobaka za kmetijstvo in obrtnijo; one kažejo, koliko rok da tobak z delom in koliko ust z živežem preskrbi. Tudi tobak je silna podpora tiste moči, ktera veže človeštvo. Nekterim se sicer ravno za te roke škoda zdi, ker bi se mogle na kaj boljšega obrniti, kakor pravijo, vendar dragi moji, zakaj se pa tiste tisuči rok, ki so vsako leto prisiljene, domovino zapustiti in v Ameriki sreče iskati, na kaj boljšega, domovini koristnega ne obrnejo? Veselimo se, da je ljudem kaj dela dati!

Natoroznanske stvari.

Geologičen izhod.

Popisal Janez Zajec.

II.

Še je čas, da pogledamo Danje in tvorbo, na kateri stojé. Toliko je tudi na severni strani kopnega, da se spoznajo glinasti škrliniki. Majhino gori na zahod zunaj vasi na potu prikaže se nam škrlinik, ki ga do zdaj še nismo videli. Od vrha je rujavkast, ako se pa koplje malo globokeje, vidi se skoraj samo rdeč. Ne prenačimo se, da nas ne goljufá, kakor se geologu včasih zgodi, ako na prvi pogled sodi. Poglejmo više gori.

Tam-le iz-sred njive gleda lepa bela skala. Kdor pozná kamenje Hallstatt-skih skladov, bode jih tudi tukaj precej spoznal. Bel apnenec je, včasih tudi rdečkasto-pisan. Pa ta-le ima sém ter tjé rogoličnike (Hornsteinchen) v sebi; zato bi bil dober za arhitektoniška dela, kakor marmor; tudi ni skladast, kakor je apnenec sploh, in ako vržeš malo zrno od njega v žep-leno kislino, ne bo penel (aufbrausen), — tedaj je dolomit, ki se od apnenca tudi kemiško loči v tem, da ima zraven enega atoma apnenca ($\text{CaO.CO}_2 =$) en atom ogeljnokisle magnezije ($\text{CaO.CO}_2 + \text{MgO.CO}_2$). Tako sestavljen dolomit imenuje se normalni dolomit ter ima v sebi 54.3% CaO.CO_2 in 45.7% MgO.CO_2 . Se ve, da ta sestava ni stanovitna, ker so prvič malokdaj prosti druge zmesi, kakor ravno naš s svojimi rogoličniki, drugič pa, ker se množina apnenca rada menja ter navadno prevaguje.

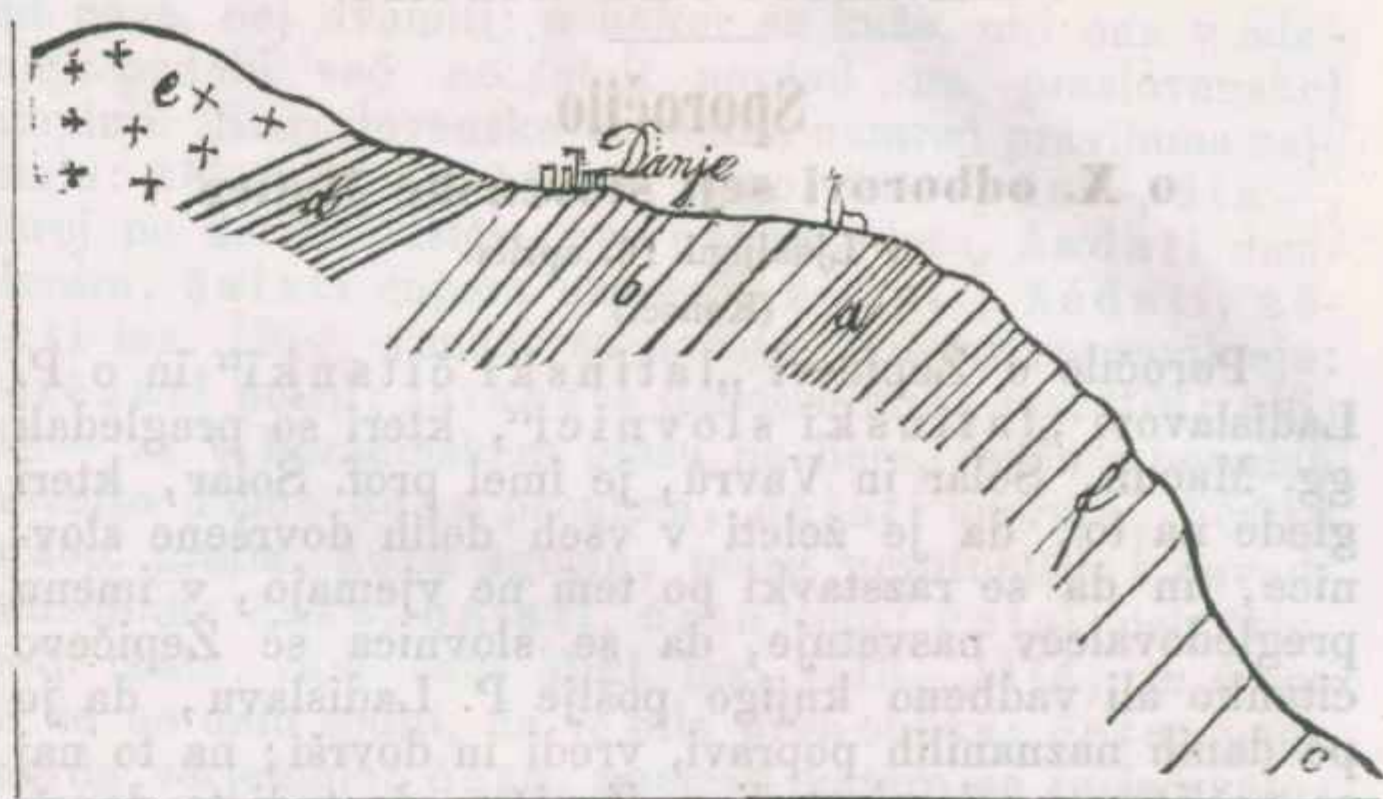
Ta dolomit sestavlja slemena te gore, kakor tudi drugih bližnjih proti zahodu in vzhodu.

Zdaj smemo še le soditi one škrlinike, ki se vidijo precej za skednjem zraven Danj. So namreč tako imenovani „Verfenski skladi“, od „Werfen“ na Solnograškem, kjer so jih prvič spoznali. Ti Verfenski skladi so oddelek glavne tvorbe „triasne“ v Alpah in sicer najnižji, ki navadno leži na Ziljskih skladih. Hallstatt-ski skladi so srednji oddelek triasne tvorbe v Alpah.

Geolog ima navado, da si od vsacega važnega kraja napravi idealno prerez, ki polajša pregled in razum. Napravimo si ga tudi mi.

Tu imamo a) precej tanek škrlinik, b) bolj debel, sivkast ali rujav škrlinik, ki niže prehaja v debelo skladast, zamokel Ziljski apnenec, c) sami Ziljski skladi; d) je Verfenski škrlinik; e) Hallstatt-ski dolomit.

Sev. zah.

Juž. vzh.

Kdo bi verjel, da smo v tej podobi narisali silno veliko časa, v katerem se je zgodilo toliko prememb, da bi jih vsi zgodovinarji ne mogli popisati. Tako, kakor tukaj obličeje stoji, vidimo, da Verfenski skladi drugače leže od Ziljskih in že priprost človek zdrave pameti bi rekel: Ziljske sklade je neka moč od juga vzdignila proti severu, in potem še le so se Verfenski škrliniki in s časoma tudi Hallstattski dolomiti tu vrhi vgnjezdili. — Če tako pové, rekel bi, da je vedež. Škoda, da ni geolog. Čudno bi se mu pa vendar zdelo, kako, da so le-ti skladi prišli tako na visoko. To bi mu moral jaz razložiti dokazovaje mu, da ob času, ko so se delali škrliniki Verfenskih skladov, je morje vse drugod stalo kakor ob času premogovne tvorbe.

Sploh se je varovati, pri tacem preišljevanji gledati na to, kako zdaj stoji svet; vrlo zanimivo bilo bi pa preiskovati, kako je svet stal tačas, ko se je delala ta ali ona tvorba. Toda to je težavno delo in samo učenemu mogoče, ki pozná zemljo na stotine milj na dolgo in široko.

Da so tudi Verfenski skladi nastali v morji, kažejo nam okamnine, med katerimi so imenitni „Ammonites binodosus, Posydonomia Clarai“ itd., ki se nahajajo na „Zemlji“ pri Idriji in drugod; v Danjah jih nisem dobil.

Na Gorenskem so ti skladi jako razširjeni ter se vlečejo od Idrije doli skozi Podlipo do Vrhlike in Loga; od tukaj na Loko in Kranj. Po samem se prikažejo ob panogi Šmarne gore, potem kakor otoki blizo in daleč okoli Turjaka, pri Želimljah; tudi okoli Broda in Banjeluke se kažejo skoraj v kolobarji. Navadno so bogati železne rude, zlasti blizo Podlipe, kjer se nahaja rujavec in burel ali manganova ruda.

V Hallstatt-skih skladih se nahaja med družimi ravno tisti „Orthoceras dubium“ kakor v Hallstatt-u, toraj ni dvombe o njih stratografiškem mestu. Zarad svoje prostranosti so ti skladi jako imenitni; skoraj bi rekel, da nobena formacija ni tako razširjena po Kranjskem, kakor le-tá. Zdaj kot apneneci, zdaj kot dolomiti sestavljajo navadno najviša slemena kranjskih gor ter se vlečejo okoli Idrije proti Polhovemu gradu in Lučni, nastopijo pri Loki in Kranju, njih je Jelovica in Ratitovec in večidel Šmarna gora. Tudi na vzhodni strani sestavljajo južne dele kamniških planin, kranjsko-štajarsko pogričje, apnenčne gore blizo Kamnika, dolomit hriba sv. Valentina itd. Na južnem Kranjskem so dalječ razširjeni ter se od Vrhlike vlečejo skozi Cirknico, Lož na Hrvaško in Primorsko.